

7. Poikkeusajan tilat: vastaanottokeskukset pohjoisessa Suomessa

**Tapio Nykänen, Saara Koikkalainen, Tiina
Seppä, Enni Mikkonen & Minna Rainio**

7.1. Johdanto

Vuoden 2015 ”pakolaiskriisin” aikana Suomesta haki turvapaikkaa 32476 ihmistä. Määrä oli moninkertainen edeltäviin vuosiin verrattuna ja viranomaiset joutuivat kiireisimpinä päivinä löytämään majoitusilat sadoille ihmisille. Uusia vastaanottokeskuksia perustettiin ympäri Suomea, myös monille pohjoisen pienille paikkakunnille, joissa ei ollut aikaisempaa kokemusta pakolaisten vastaanotosta.

Lukunne käsittelee sitä sosiaalista ja poliittista dynamiikkaa, jota Suomen Lapsi- ja sijaisevien vastaanottokeskusten yhteyteen rakentui. Keskuksia piti yllä Suomen Punainen Risti (SPR). Tavoitteena on tarkastella eri näkökulmista, miten keskuksen toimintaan kytköksissä olleet ihmiset hahmottivat vuosien 2015–2016 tapahtumat. Olemme jäsentäneet toimijat lukuja varten kolmeen ryhmään: turvapaikanhakijoihin, vastaanottokeskusten työntekijöihin ja vastaanottokeskusten naapurustossa asuneisiin. Kaikki nämä ryhmät ovat sisäisesti heterogeenisiä. Tarkastelussamme tuomme kuitenkin esille joitakin ryhmien keskuudessa yleisesti esiintyviä näkemyksiä.

Tekstimme keskeisin teoreettinen näkökulma kytketty poikkeusajallisuuden teematiikkaan. Lähestymistapa liittyy aiempaan pakolaisuuden tutkimukseen, jossa sekä pakolaisleijettä että vastaanottokeskuksia on kuvattu poikkeus- tai välitiloina, joiden asukkaat on suljettu kansallistalvion tavanomaisen järjestyksen ulkopuolelle (esim. Agamben 2001; Malkki 2002; Gill 2009; Rainio 2015; Brn & Fabos 2015). Täydennämme poikkeusajallisuuden käsittelevä tilojen lisäksi henkilöiden kokemuksien ja medianarraatiivien liittyvällä poikkeusajallisuuden tematiikalla. Ammennamme tässä erityisesti

kulttuurihistoriallisista ja politiikateiteellisistä tutkimuksista, joissa on kartoitettu sitä millaisia poikkeuksellisuuden ja erityisyyden merkityksiä kriisijäille on annettu (esim. Loshitzky 2000: Tiili 2012; Kivimäki 2013).

Lähtökohtamme on, että nopeasti laajentuneen muuttoliikkeen aika oli tapahtumat kokeneille enemmän tai vähemmän erityistä. Poikkeuksellisuuteen liittyvä merkityksiä jäsen tämällä tutkimme, millaista tämä erityisyys oli huoneeltaan: kuinka tapahtumat ja niiden hahmottama uusi auki poikkeavat toimijoiden elelyssä todellisuudessa tavannomaiseksi mielletystä arkielämästä? Poikkeusajallisuuteen liittyvän teoreettisemman keskustelun ohella luovallamme on kaksi käytännöllistä tavoitetta. Tuomme julkisen keskustelun käyttöön nyansseja ja vivahteita, jotka rikastuttavat toisinaan yksinkertaisatavaa puhetta turvapaikanhakijoiden ja paikallisten välisistä suhteista. Käymme myös keskustelua siitä, millaisia poliittisia merkityksiä näillä poikkeamalla on. Kuinka poikkeamasta palataan tavalliseen? Voiko vallinneeseen tavannomaiseen edes palata – vai onko mielekkäämpää ajatella, että poikkeuksesta syntyvä jorakin uutta, koska sen myötä myös käsitykset tavannomaisuudesta muuttuvat?

Teksimme ensisijaisena aiheistona ovat irakilaisen turvapaikanhakijoiden (yh-teensä 25, joista 24 miestä ja yksi nainen), vastaanottokeskusten (yöntekijöiden (yh-teensä neljä naista) ja vastaanottokeskusten naapurustosa asuneiden henkilöiden (yh-teensä 13, joista seitsemän miestä ja kuusi naista) nauhoitetut ja tekstimetyt teemahaastattelut. Turvapaikanhakijoita on haasteltu useilla Lapin paikkakunnilla. Muut haastattelut on toteutettu yhdellä paikkakunnalla, jossa oli toimintu vastaanottokeskus jo ennen vuoden 2015 tapahtumia. Tilanteen muuttumisen myötä keskustuksen perustettiin uusi aukiyksiköitä alueelle, joissa toimintua ei aiemmin ollut. Lisäksi jo toimintuassa olleiden yksiköiden huone muuttu esimerkiksi niin, että nihin majoitettiin aiempaa enemmän ihmisiä. Toissijaisena aiheistomme ovat kahdella muulla paikkakunnalla suoritettu vastaanottokeskusten (yöntekijöiden haastattelut (10 henkilöä) sekä luovun kirjoitettujen osallistuva havainnointi Lapin itärajalalla, Tornion jätekeskustuksessa, eri vastaanottokeskuksissa sekä Rovaniemellä turvapaikanhakijoiden kanssa toteutettussa kahdessa yhteisprojektissa.

Naapureiden haastattelut tehtiin kahdella erilaisella alueella, jotka on nimety ”kerrostaloalueeksi” ja ”omakotitaloalueeksi” sen mukaan, millaista rakennuskantaa ympäristössä pääosin on. Kerrostaloalueella ei ollut aiemmin ollut lainkaan vastaanottokeskusten toimintua. Omakotitaloalueella oli toimintu alaikäisten turvapaikanhakijoiden yksikkö, johon nyt majoitettiin vain aikuisia miehiä. Molemmilla alueilla tilanne siis muuttu aikaisempaan verrattuna. Asuinympäristön lisäksi itse vastaanottokeskusten yksiköt olivat tutkituissa kohteissa erilaisia. Kerrostaloalueella myös vastaanottokeskus toimi kerrostalossa, ja turvapaikanhakijat majoituttivat tavannomaisissa kerrostalosaunissa. Omakotitaloalueen yksikö sijoittu puolestaan rakennukseen, joka oli rakennettu alun perin julkiseen käyttöön. Olosuhteet muistuttivat asuntoa. Asukkailla oli mahdollisuus valmistaa ruokaa omatoimisesti yhteiskeitittäessä.

On syytä korostaa, että vuosina 2015 ja 2016 Suomessa toimineet vastaanottokeskukset olivat varsin erilaisia. Keskukset sijoittuivat erilaisin ympäristöihin, niiden toiminnasta vastasivat eri tahot, ja esimerkiksi henkilöstön koulutuksen aste vaihteli. Vaikka teimme tutkimusta useassa eri yksikössä, ei tekstiä tule tulla kuvauksena kaikkista Suomen vastaanottokeskuksista.

Erityisesti turvapaikanhakijoiden kanssa toteutettu yhteisprojekti ovat avanneet uudenlaisia tulkinnan mahdollisuuksia. Nämä projektit ovat *Teach and Learn* -keskustelufoorumi sekä *Taidewaiide*-hanke. Edellinen oli turvapaikanhakijoiden itsensä ideoina ja yhteistyössä tutkijoiden kanssa toteuttama vapaamuotoisen viiden tapaamisen sarja, johon osallistui myös sosiologian ja politiikkateoreiden yliopisto-opiskelijöitä. Tapaamisin osallistui irakilaisia, afganistanilaisia ja somalialaisia turvapaikanhakioita ja parhaimmillaan paikalla oli lähes 30 henkilöä. *Taidewaiide*-hankkeen osana puolestaan järjestettiin naisten drammatyöpaaja, joka toi esiin eri taustoisia tulevien naisten kertomuksia teatteriharjoitteiden kautta. Osallistujat olivat turvapaikkaprosessissaan eri vaiheissa: osa oli saanut pysyvän oleskeluluvan. Lisäksi ryhmässä oli muista syistä Suomeen muuttaneita. Ryhmä kokoontui kuusi kertaa kolmen tunnin ajan. Se oli kooltaan pieni (4–8 osallistujaa), mutta ensissti ja kulttuurisesti moninainen. Koska ryhmään kuului vain naisia, se toi esiin sukupuoleen liittyvää dynamiikkaa ei näkökulmasta kuin esimerkiksi tutkimusta varten haastattelut turvapaikanhakijat, jotka olivat yhtä lukuun ottamatta kaikki miehiä.

Artikkelin aiheistoimerkit ovat anonyymisoitu ja kaikista haastatelluista käytetään muuttettuja nimiä. Haastateltujen ikä on mainittu silloin, kun tälle on asylytetyreen liittyviä perusteita.

7.2. Poikkeusajallisuus teoriana

Pakolaisteireille syntyviä kansallistalon poikkeusitöitä ovat aiemmin tarkastelleet muun muassa Agamben (2001) ja Khosravi (2013). Leifej on kuvattu myös limboina, joissa vältäkkäisestä on tullut ihki pysyvää (Malkki 2002; Holzman 2004; Brun & Rabos 2015). Rainio (2015: 122–123) on kuvannut Agambenin ja Khosravain perustuen suomalaisia vastaanottokeskuksia poikkeuksen tiloina, joissa turvapaikanhakijoiden elämä ”asettuu sulkeisiin”. Keskusten asukkaat on asetettu hiljennettyyn ja passiiviseen identiiteettiin, joka ei juuri saa omaa ääntään kuuluviin vaan on pikemminkin toimimpien kohde. Vastanottokeskukset ovat siten väititöitä, joissa ihminen on yhä matkalla varsinaiseen päämääräänsä: pysyvään oleskeluoikeuteen maan täysivaltaisena asukkaana (Penttikinhen 2005; Suoranta 2011; Holland 2013; Kivisto 2015; Kaunkko & Wernesjö 2017: ks. tässä teoksessa Pöyhönen, Kokkonen & Tammen).

Sotien kulttuurihistoriallisessa tutkimuksessa poikkeusajallisuutta on lähestyty yksittäisten tilojen lisäksi koko yhteiskuntaa koskevien narratiivien ja niiden synty-

tämien yksilöllisten kokemusten kautta. Perusteena tässä lähestymistavassa on, että rauhan ajan yhteiskunnat rakentuvat kollektiiviselle aikakäsitteelle, jonka pohjana on tavallisesti enemmän tai vähemmän lineaarinen historiallinen kehityskertomus ja jota rytmittävät jaetut rituaalit, kuten juhla- ja vapaapäivät sekä sovitut kellonajat (Edkins 2003). Kriisit rittkovat tavanomaisen ajallisuuden kokemuksen ja synnyttävät tarpeen ymmärtää aika uudesta näkökulmasta. Erityisesti laajamittaiset sodat käsitetään ja käsitellään tavallisesti *poikkeusajaksi*. Yhteiskunnallisen, kollektiivisen kertomuksen tasolla niissä limittyvät etenevä lineaarinen aika ja pysähtyminen kansallisen, paljaana piirityän perushetken tai eräänlaisen kansana olennisen alkujoukon äärelle. Tässä heikessä nostetaan tyypillisesti esiin sekä kansakunnan myyttinen menneisyys että tulevaisuus, jolle sodassa maksetaan lunnaita. Sodan hetki on siis *historiallinen*: se on kohtalonomainen välihuila menneisyyden ja tulevaisuuden välissä (Dudzziak 2012, 21–26; Kivimäki 2013, 194).

Yksilöissä poikkeusajallisuus voi synnyttää kollektiivista uhri- ja taistelumueltä. Se voi merkitä myös inittiaatiokokemuksia tai yksinkertaisesti katkosta ja taantumaa vakaintuneessa elämäntilussa. Kokemuksen muoto riippuu useista tekijöistä, kuten yhteiskunnan poliittisista esioletuksista ja mielipiteenmuokkauksen tasosta, tapahdunten uskonnollisesta tai ideologisesta merkityksestä, henkilökohtaisesta elämänkokemuksesta ja persoonallisista ominaisuuksista (Kivimäki 2013, 195–234). Kokemus on ryhmäsdonnainen asia, mutta siihen liittyy myös merkittäviä yksilöllisiä piirteitä. Kuten Kivimäki (2013, 194) osoittaa, esimerkiksi jatkosodassa suomalaiset sotilait kokiivat rintamalla joutumisen erilaisin tavoin riippuen siitä, millaisesta elämäntilanteesta heidät sinne reväistiin. Vanhemmille reserviläisille sota merkitsi usein selkeää taantumaa vakaintuneessa elämäntilussa, kun nuoret pysyivät usein hahmoittamaan sen inittiaationa uuteen sosiaaliseen statukseen. Molempien psykiseen selviytymiseen vaikuttivat kuitenkin samankaltaiset serrat, kuten rintamayhetyön keskinäinen tuki sekä se kyettinöö sodan konkreettiset traumat peittämään historiallisella tai uskonnollisella kansallisella retorikalla. (Kivimäki 2013, 195–234.) Niistäkään huolimatta kaikki eivät kestäneet sodan painetta vaan traumatisoituvat monin eri tavoin (pakolaisten traumaista, ks. tässä teoksessa Kallakorpi).

Lähtökohtamme luvuissa on se, että myös laajamittainen ja nopea muuttoliike erityisesti pakolaisuus, synnyttää poikkeusajallisuuden kokemuksia niissä, joita asia henkilökohtaisesti koskettaa. Vaikka nämä kokemukset eivät välttämättä ole yhtä voimakkaita tai suoraan verrattavissa sodan aiheuttamiin tuntemuksiin, ovat pakolaisuuden synnyttämät poikkeusajallisuuden kokemukset yhteiskunnallisesti merkityksellisiä. Esimerkiksi pitkän pakomatkan ja uuteen maahan asettautumisen aiheuttama poikkeusolotila, stressi ja ahdistus voivat vaikuttaa myöhempiin kotoutumiseen. Toisaalta myös pakolaisia arjessaan kohtaavat ihmiset joutuvat tarkastelemaan omaa nkemyksiään ja sopeutumaan muualta tulevien ihmisten erilaiseen elämäntyyliin nopeasti. Tärkeää on myös tarkastella, miten muuttoliikkeeseen liittyviä poikkeusajallisuuden

kokemuksia käsitellään julkisuudessa, sillä julkinen keskustelu vaikuttaa laajemmin yhteiskunnalliseen tilanteen kehitymiseen.

Luvussamme esiintyviä ryhmistä poikkeusajallisuus leimaa konkreettisimminkin turvapaikanhakijoiden elämäntarinoita, joissa kotimaan jättäminen ja vaarallinen matka Eurooppaan merkitsee kokonaisvaltaista muutosta vakaintuneessa arjessa. Itse matka kaikkinne siihen liittyvine merkityksineen on toisin sanoen poikkeuksellinen, varsinkin kun monet lähtijöistä ovat ensimmäistä kertaa ylipäätään ulkomalla (ks. tässä teoksessa Koikkalainen & Nykänen). Koska lukumme tarkoituksena on tarkastella vastaanottokeskuksiin liittyvää dynamiikkaa, emme kuitenkaan keskity matkustamiseen tai esimerkiksi lähdön syihin vaan siihen, miten poikkeuksellisuus ilmenee vastaanottokeskuksen arjessa ja keskuksen ympäristössä. Lähtö, matka ja vastaanottokeskus eivät ole täysin toisistaan erotettavia todellisuuden osia, joten viittamme tarpeen vaaitessa kuitenkin myös haastattelujen kertomuksiin tapahtumista, jotka edelsivät vastaanottokeskuksen muuttamista.

7.3. Asukkaana vastaanottokeskuksessa

Globaalisti valtaosa pakolaisista asuu kaupungeissa ja elää verrattain omaoimista elämää. Pakolaishetiri ja erilaiset vastaanottokeskukset ovat kuitenkin nousseet tutkimuksessa pakolaisuuteen liittyvän poikkeuksellisuuden kokemuksen keskiöön, sillä niissä pakolaisuuteen liittyvä irrallisuus piirtyy selkeimpänä esiin. Myös käsillä oleva tutkimus alleviivaa tätä ilmiötä. Aineistosta hahmoittuu varsin selväpiirteisenä ainakin kolmeen eri kategoriaan sijoittuvaa poikkeusajallisuuden kokemusta: suhteessa elin- ja asunsoloihin, ihmisuhteisiin ja arjen rutineihin.

Sillä, minkä tyyppiseen vastaanottokeskuksen turvapaikanhakija on sijoitettu, on konkreettista merkitystä arjen toimintojen kannalta. Mitä laitosmaisempia olot ovat, sen rajatumpia ovat itsenäisen toiminnan mahdollisuudet. Tämä näkyy siinä, kuinka poikkeusajallisuus ilmenee turvapaikanhakijoiden kertomuksissa elin- ja asunsololosta Suomessa.

Jotssakin keskuksissa asukkaat asuivat yhteisissä huoneissa ja heille tarjottiin ruokaa. Toisissa keskuksissa majoitus oli yhteisissä tiloissa, mutta asukkailla oli mahdollisuus itsenäiseen ruoanlaittoon. Toisaalla yhteiset tilat koostuivat pääasassa toimitisto- ja opetustiloista ja asiakkaat asuivat hajauttusti tavanomaisissa kunnan vuokra-asunnoissa. Karkeasti voidaan sanoa, että mitä itsenäisemmin hakijat pystyivät elämään, sen suurempi hallinnan tunne heillä elämässään oli. Vastavasti passiivisuus ja oman toimintamahdollisuuksien puute loivat vaikuttelmaan ”Ilmassa” olemisesta, jossa kiinnekohta tavanomaisen arkeen oli vähemmän (ks. Rainio 2015, 122). Niinkin yksinkertainen asia kuin mahdollisuus itsenäiseen ruoan valmistamiseen saattoi olla erittäin merkityksellinen seikka vastaanottokeskuksen asukkaan kokeman arjen

hallinnan näkökulmasta. Eroja valinnanvapaudessa erilaisten asumismuotojen välillä havainnollistaa myös se, että majoitusratkaisu vaikutti ja vaikuttaa tänä ja perheertan-teen lisäksi) hakijan saaman taloudellisen tuen määrään. Vuonna 2017 tseenisesti asuvan yli 18-vuotiaan turvapaikanhakijan saama vastaanottoraha oli 263,78 euroa kuukaudessa, kun ateriät tarjoavaan keskuksen majoitetun henkilön tuki oli vain 75,36 euroa (Maahanmuuttovirasto 2017).

Vastaanottokeskusten ympäristö ei välttämättä ollut turvallinen ja luvun Lappi näyttäytyi poikkeuksellisesti monille haastateltavista. Olosuhteet olivat käyännössä vastakohtra esimerkiksi miljoonakaupunki Bagdadille, jossa usein hikoillaan yli 40 asteen helteessä. Hassan hieman alle 30-vuotias tietokoneohjelmoija kuvaasi kokemustaan olosuhteista näin: ”Tilanne on uusi ja outo meille sillä tulemme kuunnasta maasta. Meidän ja teidän lämpöasteemme tässä maassa, joskus ne ovat päinvastaiset. Joskus siellä on yli 45 astetta, kuin saunassa, ja täällä sama, mutta alle nollian.”

Mycs talvimen pimeys aiheutti väsymystä ja lisäksi apaattisuutta. Dramatyöpaajaan osallistunut Aishakuvasi, miten pimeys nosti esiin hänen trauman jaan liittyn pimeisiin paikkoihin, kuten pommisuojiin. Tämä osoitti sitä, miten turvapaikanhakijat saattavat elää erilaisen todellisuuden rajoilla: ”Tyyksesi he kulkevat välikaikaisen tilojen läpi ja asuvat niissä, psyyksisesti he ovat kahden tai useamman kulttuurin, identiteetin ja kielen välissä. Heidän muistonsa voivat sijoittua useisiin paikkoihin, ja ne ovat joskus hyvin kehoillisia ja ei-kielillisiä, ja ruumiillisen outouden tunteet saattavat kiinnittyä pohjoiseen luontoon ja ympäristöön.” (Raiho 2015, 109; vrt. Ahmed 1999; Huttunen 2002.)

Haastateltemme vastaanottokeskusten työnteekijöiden mukaan sijoittaminen erityisesti pienen pohjoisen vastaanottokeskuksen oli monelle turvapaikanhakijalle suuri pettymys (vrt. Jauhainen 2017b, 6). Jotkut heistä pitivät Lappiin sijoittamista eräälaisena rangaistuksena — se ei ollut sellainen ”paratisi”, johon he uskoivat tulevansa. Kuitenkin ne turvapaikanhakijat ja erityisesti perheet, jotka pitivät Lappista, kehuyvat sijoituspaikkakuntiaan sopivan kokoiseksi, koska kaikki palvelut ja harrastusmahdollisuudet (mm. urheiluhalli, kirjasto ja kaupat) olivat lähellä. Työntekijöiden mukaan oli tyypillistä, että alkuvaiheessa turvapaikanhakijat puhuvat jatkuvasti suunnitelmistaan muuttaa Etelä-Suomeen, mutta tämä väheni huomattavasti ajan myötä, kun kävi ilmi, että siirtoja myönnetään vain harvoin ja erittäin perustelluista syistä (ks. Jauhainen 2017c).

Tilan koettu poikkeuksellisuus vaikutti myös ihmissuhteisiin. Erityisesti pienet asumnot aiheuttivat pettymyksen ja tuiha utumisen tunteita, kun pääasassa odotettamasta koostuvaa arkea jouduttiin elämään tiiviisti yhdessä tuntemattomien ja toisinaan erikielisten ihmisten kanssa. Esimerkiksi kaksioon majoitettiin vuosien 2015 ja 2016 aikana yleensä kahdeksan ja kolmioon jopa kymmenen turvapaikanhakijaa. Yhteinen auki saattaa sujua päällisin puolin hyvin ja esimerkiksi ruoan valmistaminen yhdessä voi keventää ilmapiiriä silti monet kohtivat ahtrauden ahdistavaksi. Poikkeuksellisuuden kokemusta lisäsi se, että asukkaiden asumisjärjestelyihin jouduttiin tekemään usein muutoksia uusin turvapaikanhakijoiden saapumisen myötä.

Ahtrauden lisäksi jännitteitä seurasi siitä, että turvapaikanhakijoiden taustat ja raidot olivat erilaisia (ks. myös Marucco 2017, 99; Jauhainen 2017b, 6). Jotkut miehistä tulivat perheistä, joissa äiti oli perinteisesti huolehtinut kaikesta kotin liittyvästä isän huolehtimassa perheen elannosta. Toisilla heistä oli vaikeuksia päivittäisistä askareista selviämässä. Ongelmia saattoi syntyä myös silloin, kun kaksi perhettä joutui jakamaan yhteisen asunon ja sukupolivoihein liittyvä normisto asetti rajoituksia arkeen.

Haastateltemme työnteekijöiden mukaan samasta maasta kotoisin olevat turvapaikanhakijat eivät välttämättä halunneet asua yhdessä tai olla tekemisissä keskenään, sillä erilliset hierarkiat ryhmien välillä eivät olleet olleet matkan varrella kadonneet minnekään. Esimerkiksi 32-vuotias Hadi, joka pakeni Suomeen vainonsa ja kolmen lapsensa kanssa, ei antanut omien lasten leikkää saman pihapiirin irakilaisien kanssa, jotta heidän ”alkeellisenmaksit” koettu murteensa ei tarttuisi lasten puhukieleen. Jotkut pelkäsivät turvallisuuksensa puolesta eivätkä halunneet heihin liittyvien tietojen joutuvan väärin käsiin. Sosiaalisen median alkakaudella mikä tahansa tieto Suomesta välityy nopeasti lähimmäham, mistä voi seurata vahinkoa tai vaaraa turvapaikanhakijoille itselleen tai heidän läheisilleen.

Ihmisuhteet vastaanottokeskuksissa jäsen tyvät muutoinkin poikkeuksellisuuden logiikka mukaisesti. Ensimäkin perhe ja muut läheiset olivat usein jäsenä lähinnä etäyhteyden kautta, esimerkiksi skype- tai Facetime-puhelussa (läsnäolon tiloista, ks. tässä teoksessa Pöyhön, Kokkonen & Tammen). Koska yhteydenpito kotimaahan tapahtui pääasiassa käynnin välityksellä, kuuli myös turvapaikanhakijan saamista vastaanottorahista suhteellisen iso osa puhelimen datapaketin hankintaan. Toiseksi, paikalliset ihmisuhteet rajoittuivat monella vastaanottokeskuksen työnteekijöihin, jotka edustivat liiveineen ”virallista” tahoa. Erityisesti yksin Suomeen saapuneille työnteekijät voivat näyttävät myönneissä valossa: he olivat auttajia, vertaisia tai ystävää. Vuosien 2015 ja 2016 kiireisissä oloissa suhteet oman vastaanottokeskuksen työnteekijöihin saattoivat rajoita myös mahdollisuuden mielekkääseen yöhön. Adel hieman alle 30-vuotias korkeakoulutettu, kertoi tarjonneensa itse aktiivisesti apua SPR:n työnteekijöille: ”Olen yrittänyt auttaa toimistolla, erityisesti aluksi, kun turvapaikanhakijoiden ja toimiston henkilökunnan välille ei ollut tulkeja tarjolla. Joten aloin auttaa heitä käänöksissä, ja siellä tällä muutenkin, jos he tarvitsivat jotakin. Nyt tilanne on vakinnutun, eivätkä he enää tarvitse minua niin paljon.”

Joiillekin työnteekijät olivat kuitenkin lähes vastustajan asemassa. Heitä saatiin pitää vaihtelua, joiden uskottiin estävän turvapaikanhakijoiden pääsyn Etelä-Suomen vastaanottokeskuksiin ja jotka puuttuivat lasten kasvatukseen tai pakottivat osallistumaan suomen kielen tunneille. Vaikka turvapaikanhakijat eivät aina kokeneet vastaanottokeskuksen työnteekijöiden ymmärtävän heidän tarpeitaan, kulttuurin ja tai uskontoaan (ks. myös Koistinen 2017, 60–63), he saattoivat arvostaa henkilöstön ammattitaitoa muissa asioissa ja erityisesti heidän tarjoamaansa tukea. Haastateltujemme perusteella turvapaikanhakijoiden näkemykset työnteekijöistä ja esimerkiksi heidän monikulttuurisuuteen liittyvistä osaamisestaan olivat positiivisimpia suu-

remnillä palkkakunnilla, joissa SPR pystyi koko vuosien 2015 ja 2016 kiireiden ajan palkkaamaan henkilöstöä, jolla oli työhön soveltuvaa koulutusta.

Paikallisiin suomalaisiin haastattelemlamme eriklaisilla oli kontrakteja lähinnä SPR:n ystävähetrominnan kautta. Muutamat turvapaikanhakijoista olivat tutustuneet SPR:n vapaehtoisten kautta laajemmin paikallisiin ihmisiin. Kuten muissa Suomessa koskevissa tutkimuksissa (esim. Marucco 2017) on todettu, turvapaikanhakijat kokivat usein suoran, ilman välikäsiä tapahtuvan tutustumisen johtuneen. Samaan tapaan kuin muualla maassa (Marucco 2017, 88) myös Lapissa osa turvapaikanhakijoista kohtasi uhkaavaa ja rasistista käytäytymistä. Hakijoille huudettiin ja kirottiin, heitä kohotti syljettiin sekä vaadittiin perustelemaan, miksi he ovat Suomessa. Jotkut miespuoliset turvapaikanhakijat kertoivat havainneensa, että heitä ihmiselvästi pelätään. Vaikka he yrittivät olla ystävällisiä, ihmiset eivät yleensä halunneet keskustella, vaan kävelivät nopeasti pois ja saattoivat siirtyä jopa kadun vastakkaiselle puolelle.

Miesten ja naisten välinen kanssakäyminen Suomessa poikkesi monen turvapaikanhakijan kohdalla siitä, mihin he kotimaassaan olivat tottuneet. Monet turvapaikkaa hakeneista miehistä olivat Suomessa asuessaan kotimaataan enemmän tekemisissä vastakkaisen sukupuolen kanssa, kun tarkastellaan perheen ja kodin ulkopuolista elämää. Tämä selittyi muun muassa sillä, että suurin osa SPR:n työntekijöistä ja vapaaehtoisista oli naisia. Vaikka tämä aiheutti aluksi jonkin verran hämmennystä miespuolisten turvapaikanhakijoiden keskuudessa, välitsevan sukupuolijakuman totuttiin yleensä melko nopeasti. Toisaalta nille turvapaikanhakijainaisille, jotka olivat tulleet Suomeen joko yksin tai miehensä kanssa, oli usein vaikeaa tai jopa mahdotonta osallistua sosiaalisin tilan teisiin, joissa oli mukana tuntemattomia miehiä. Osa dramaattisempiin osallistuneista naisista kertoi, että he pelkäsivät olla tekemisissä vieraiden ihmisten, erityisesti miesten kanssa, koska eivät voineet olla varmoja, voiko heihin luottaa. Nämä naiset pitäytyivät mieluiten kotona ja yksityisissä tiloissa, mikä vähensi kohtaamisen mahdollisuuksia paikallisyhteisön kanssa. Toisaalta he kertoivat myös luottamuksen synnyttämisestä esimerkiksi paikallisiin vapaaehtoisin erilaisissa SPR:n järjestämissä tapahtumissa, mikä lisäsi rohkeutta kohtaamisissa muiden paikallisten kanssa. Nuori kampaaja Aisha kuvasi tilannettaan työharjoittelussa seuraavasti: ”Minä olin ennen tosi harkostunut, pelkäsin ihmisiä enkä halunnut palvella heitä. Sanoin pomolle, että olen tekhuoneessa, en mene, koska pelkään. Miehen katsovat. Mutta nyt minä menen ja en pelkää, koska tiedän ettei tapahdu mitään pahaa. SPR:llä meinii ihmisten kanssa enkä enää pelkää.”

Haastateltavien keuhkotukset arjen rutiineista heijastavat ajatuksia vastaanottokeuhksesta ei-kenenkään-maana ja sen asukkaista ihmisistä, jotka ovat lähteneet jostakin, mutta eivät vielä saapuneet perille (Suoranta 2011, 42–43). Tässä välitilassa aika kuluu lähinnä turvapaikkahaastattelua ja -päätöstä sekä mahdollisista oleskelulupaa odotellessa. Epävarman odotuksen tila voi olla uskallinen erityisesti nuorelta ja tarmokkaalle henkilölle. Tariq, 24-vuotias insinööri Bagdadista, kuvasi arkeaan näin: ”Samat rutiinit:

syö, nuku, syö, nuku, syö nuku. En mene ulos, paitsi ehkä kouluun tunniksi, kaksi tai neljä kertaa viikossa. Tämä on niin vaikeaa melle kaikille, niin vaikeaa minulle.” Odontsalta yritettiin saada kulumaan pelaamalla jalkapalloa, käymällä kuntosalilla, pyöräilemällä kaupungilla, ja pitämällä yhteyttä kotimaahan jänneisiin ystäviin ja perheeseen. Nelikymppinen Ali kertoo: ”Jaa, kuntosalille, ostoksille. Tään jään jalkapalloa, huomenna suomea, mutta koko ajan... tämä näytää kamerasta lastensa kuvia ja puistelee päätään]. En saa unta.” Kuten aiemmissa tutkimuksissa on tuotu esille (esim. Jauhainen 2017a, koininen 2017; Marucco 2017, Suoranta 2011; ks. tässä teoksessa Pöyhönen, Kokkonen & Tammelan), työtökäiselle ihmiselle jatkuva odottaminen ilman mahdollisuutta kokea olevansa hyödyllinen oli vaikeaa. Liiketaloustiedettä opiskellut kolmikymppinen Hadi kertoi pyytäneensä SPR:n työntekijää järjestämään hänelle edes jotakin palkkatonta työtä: ”Kerroin hänelle, että tämä on meidän kulttuurissamme häpeällistä, miehen istua kotona tekemässä ei-mitään. Meidän kulttuurimme on maailman vanhin. Mies ei voi istua kotona, hänen pitäisi tehdä työtä ainakin 12 tuntia päivässä.”

Monissa haastateluissa korostui ylönteon sukupuolittuneisuus. Turvapaikanhakijat kuvasivat usein sitä, miten heidän kotimaassaan miehen tehtävänä on tehdä työtä – ja miestä, joka ei tee työtä, ei pidetä ”oikeana” miehenä. Useat miehet olivat pettyneitä siihen, että heillä ei turvapaikanhakijoina Suomessa ollut käytännössä juuri minkäänlaista mahdollisuutta työskennellä, vaikka se lain mukaan olisi ollut mahdollista 3–6 kuukauden kuluessa Suomeen saapumisesta. Osa koki riippuvuuden yhteiskunnan tuesta ikävänä, jotkut suorastaan häpeällisenä asiana. Tämä kertoi poikkeusajallisuudesta, jossa olosuhteet rajoittavat kulttuurin mukaisia maskuliinisia odotuksia (Fiddian-Qasmiyeh 2014, 403).

Toisaalta työpaika-aineiston naiset toivat esiin koulutuksen ja työn merkityksen hyvinvoinnin ja arjen sujuvuuden kannalta. Tämä purkaa usein vallalla olevaa yksipuolista näkemystä pakolais- ja turvapaikanhakijainaisista passiivisina uhreina, joilla ei ole omaa toimijuutta (Fiddian-Qasmiyeh 2014, 398). Naiset kokivat Suomessa asumisen lisäävän mahdollisuuksia koulutukseen, mutta kertoivat työn saannin olevan hankalaa ja jopa pelottavaa, koska he joutuisivat kohtaamaan paljon vieraita ihmisiä työssään (työllistymisestä, ks. tässä teoksessa Heikkilä & Lyytinen). Toisaalta työpaikoihin osallistuminen itsessään osoitti teymlaista valmiutta ja mahdollisuutta kodin ulkopuoliseen toimintaan, joten tutkimukseen osallistuneet naiset olivat mahdollisesti keskimääräistä aktiivisempia. Vastanottokeuhkuksissa haastatelluista turvapaikanhakijoista ainoa nainen, Irakista paennut leski Fatima, opetti arabian kieltä ja oli silminnähden ylipäästarkuksesta suomalaisien opettajana.

Haastatteleminen vastaanottokeuhkusten työntekijöiden mukaan osa turvapaikanhakijoista vaikutti monissa asioissa käsimääröimiltä: asioiden olisi pitänyt tapahtua nopeasti, nyt heit, samaan tien (kotiutumisen ajallisuudesta, ks. tässä teoksessa Heikkilä & Lyytinen). Tämän arveltiin johtuvan osittain siitä, että turvapaikanhakijat olivat joutuneet kohtaamaan kotimaassaan jatkuvaa epävarmuutta ja pelkoa. Kun ei ollut tietoa huomisesta, he halusivat asioiden tapahtuvan niin pian kuin mahdollista.

”Asiat pitää tehdä tänään, koska huomenna saattaa olla jo kuollut”, tiivisti haastattelemamme yöntekijä erityisesti irakilaisien turvapaikanhakijoiden näkemystä. Eräitä turvapaikanhakijat olivat itse aloitteellisia esiesään tekemistä ja luodessaan komenteja SP:n yöntekijöiden ja vapaaehtoisten lisäksi muihin kolmannen sektorin toimijoihin, järjestöihin, yhdistyksiin sekä oppilaitoksiin.

Asuin- ja elinolosuhteisiin, ihmisyhteisiin ja arjen rutiimeihin liittyvät poikkeustilan kokemukset vastaanottokeskuksissa kytkötyivät kaikkiensa melko arkiisiin ja yksinkertaisiin asioihin. Jos turvapaikanhakijat pystyivät tekemään mielekkäiksi kokemiansa asioita – aivan erityisesti työtä – yhdessä toisten ihmisten kanssa, he kokivat itsensä tarpeelliseksi evätkä vain erilaisten toimijoiden (Rainio 2015, 122–123) tai hallinnan kohteiksi (ks. esim. Koistinen & Jauhainen 2017, 31). Toimettomuus ja mielekkyyttä tarjoavan vuorovaikutuksen puute puolestaan vaiuuttivat keskustien asukkaita syvemmälle välitilaan, jossa yhteys ”tavanomaiseen” ihmisyhteeseen oheni. Tällaisessa normalisotuksessa välitilassa vastaanottokeskus koetaan helposti epämuotoivana ja etäännyttävänä odottamisen tilana (ks. Marucco 2017, 93).

Selvimmän poikkeusajallisuus näkyi vastaanottokeskusten asukkaiden kokemuksissa siinä, että heidän henkilökohtainen vakintunnetun elämäntilansa on muuttunut. Entinen koti oli jäänyt taakse, eikä paluuta sinne useinkaan uskottu olevan. Toivona oli rakentaa uutta elämää itselle ja perheelle turvallisessa maassa. Merkkipäntävää on, että haastateltavamme eivät liittäneet elämänsä osaksi laajempaa kansallista tai esimerkiksi uskonnollista narratiivia. He jakoivat kollektiivisia kokemuksia kohtiaan näköalatomuudesta ja levottomuuksista sekä poikkeuksellisesta matkasta Eurooppaan, mutta silti tarinat olivat varsin yksilö- ja perhekeskeisiä. Tämä ei kuitenkaan sulje pois sitä, etteikö muuttoliikeystä tai Euroopan-matkasta voisi ajan myötä muodostua selkeämpiä jaettua narratiivia.

7.4. Toisssä vastaanottokeskuksessa

Monille Pohjois-Suomen paikkakunnille perustettiin vastaanottokeskuksia vuonna 2015 nopeassa aikataulussa. Niihin palkattiin yöntekijöitä erilaisiin tehtäviin, kuten apulaisjohtajaksi, sosiaalityöntekijäksi, asuntolanvalvojaksi ja pakolaisohjaajaksi. Rekrytointiin liittyi erityisesti pienillä paikkakunnilla erityispiirre: monet yöntekijät palkattiin töihin min sanotusti pystymessä. Heillä ei toisin sanoen aina ollut soveltuva koulutusta tehtäviinsä tai esimerkiksi kokemusta haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten kanssa työskentelystä. Tilanne alussa oli tyypillisesti sekava. Yöntekijät itse kuvaivat asiaa viittaamalla yksinkertaisesti siihen, ettei henkilökunnalla ollut tarpeeksi tietoa, taitoja tai välineitä tehtäviinsä. Yksi haastateltu muotoili asian sanomalla, että raskainta oli, kun yöntekijöillä ei ollut keinoja auttaa”. Toinen oli turtautunut siihen, ettei asukkailla ”tuntunut keppaavan mikään”. Monet olivat ehdineet

työskennellä useita kuukausia vastaanottokeskuksessa ennen kuin Maahanmuuttovirasto tarjosi helle ensimmäisen koulutuksen.

Erityisesti kouluttamattomilla yöntekijöillä tilanteen poikkeuksellisuus liittyi siihen, että heille avautui uudenlainen ja yllättävä vaihe henkilökohtaisessa elämänsäkaareissa. Joillekin palkatuista tilanne merkitsi pitkänkin työttömyysjakson päättymistä. Hieman yli 60-vuotias Riitta kuvasi asiaa näin:

No seihän oli minulle niinku lottovoiton luokkaa, että pääsin takus työelämään pitkän työttömyyden jälkeen. Tämä turvapaikanhakijoiden tulo Suomeen antoi minulle uuden mahdollisuuden saada töitä. Kohonan niinku uutta työtä ja sen seurauksena oon sitten lähenny nyt vakavasti opiskelamaan arabian kieltä myöskin niin että reen tällä hetkellä sitten SP:n vapaaehtoisena töitä näitten turvapaikanhakijoiden kanssa [...] näen tässä, niinku tässä hirvittävässä ikärasismiin tilanteessa niin myös meille vanhoille konkareille mahdollisuuden päästä vielä työelämään. Se on liian oikeesti, siis et se on se suurimerkitys tässä minulle.

Joidenkin kohdalla henkilökohtaisessa muutoksessa oli jopa erätäläisen inhiitaattoriitin piirteitä. Työn vastaanottokeskuksessa koettiin avaan näköaloja ihmisenä olemissaan yleensä: työ siis piirsi kuvaa ”paljaasta” ihmisyydestä (ks. tässä teoksessa myös Siirto & Niemi). Työskentelyä kuvattiin tyypillisesti sekä opettavaisena että kasvattavana. Kuten haastateltavamme Seija asiaa kuvailli: ”Kaikki elämäni opit on saatu”. Suhtauutminen kasvuun riippui toki siitä, millaisessa elämäntilanteessa yöntekijät olivat kun alkoiivat työskennellä keskuksessa (ks. Kivimäki 2013, 194). Sekavuuden ja sitä kautta poikkeuksellisuuden kokemusta lisäsi useiden yöntekijöiden mukaan se, että vastaanottokeskusten toimintaa säätelävä Maahanmuuttovirasto muutti ohjeistuksiaan ”arvamattomasti”. Erään yöntekijän mukaan oli uuvuttava, kun Maahanmuuttovirastosta annetaan vastaanottokeskuksiin jatkuvasti uudenlaisia ohjeistuksia, vaikka henkilökunnalla on kädet täynnä töitä perustestävien hoitamisessa. ”Vähillä Migritillä menee övveriksi”, hän sanoi ja jatkoi: ”Migritillä voi odottaa mitä vaari”. Usein yöntekijät suhtautuivat Maahanmuuttovirastoon kaksijakoisesti. Esimerkiksi sen järjestämä koulutuksia pidettiin positiivisina, mutta mitä alettiin järjestää haastateltavien mukaan liian myöhään eikä silloin, kun tietoa ja tukea olisi tarvittu kaikkein kipeimmän. Vastanottokeskusten keskeisimmät tehtävät liittyvät turvapaikanhakijoiden majoittamiseen, osallistamiseen ja sosiaaliseen tukeen. Haastateltavamme yöntekijät kokivat, että heidän tärkein tehtävänsä oli kuunteleminen ja toivon antaminen. Yöntekijät kuvasivat turvapaikanhakijoiden tilannetta usein samansuuntaisesti kuin aiempi tutkimuskajallisuus. Heidät sijoitettiin välitilaan, jossa menneisyys ei vielä ollut muuttunut mielekkäiksi tulevaisuudeksi (Rainio 2015, 127–128). Eräs yöntekijä havaitsi näitä kertomalla turvapaikanhakijan sanoista: ”En ole elävä, en ole kuollut”. Näitä välitilassa elämisen ongelmia lieventääkseen yöntekijät pyrkiivät aktivoimaan turvapaikanhakijoita monin tavoin. He muun muassa kartoittivat turvapaikanhaki-

joiden harrastuksia ja kiinnostuksen kohteita sekä kannustivat osallistumaan kursseille ja leireille.

Vastanottokeksusten työntekijöiden tehtävänkuvat jakautuvat yleensä vaihtelevasti yksiköiden rakenteista sekä poliittisesta viitekehyksestä ja yhteiskunnallisesta tilanteesta riippuen (vrt. Cernlyn & Briskman 2003, 173). Koska täysin yakiintuneita roolituksia ei ole, uudet rekrytoinnit saattavat tuoda muutoksia atempoihin tehtäviin. Näin tapahtui myös vuosien 2015 ja 2016 nopeasti muuttuneessa tilanteessa. Haastatteluisammme yksiköissä esimerkiksi ohjaajat kertoivat tekeneensä niin sanottu sosiaaliryön haastattelut, jotka ovat useimmiten koulutettujen sosiaaliryöntekijöiden tehtäviä (Suoranta 2011, 31). Sosiaaliryöntekijän haastattelun tarkoituksena on selvittää tulijan matkareitti ja yleinen vointi, valottaa turvapaikkaprosessia ja siihen liittyviä oikeuksia sekä karttota asiakkaan vahvuuksia ja tavoitteita. Ryönkuvan muuttuvaisuus lisäsi selkeästi ryöntekijöiden tunnetta poikkeuksellisesta tilanteesta: töissä elettiin hetkeä, joka ei ollut vakintunut vaan pikemminkin prosessinomainen.

Kuten muita turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten kanssa työskenteleviä ihmisiä (ks. esim. Kumpulaa 2017, tässä teoksessa Vanhanen), myös vastanottokeksusten henkilökuntaa kuormittaa jatkuva vaatimusten ja paineiden alla työskenteleminen. Monet ryöntekijät kertoivat, että heidän henkilökohtainen työsuojelkamsensa on kovalla, kun turvapaikanhakijat kertovat heille elämästään. Kerromukset voivat olla jättyttäviä ja niihin voi liittyä suurta jultunutta ja rankkoja kokemuksia. Ryöntekijöiden on koverettava itsensä, jotta he pystyvät kuuntelemaan ihmisten traagisia tarinoita ja autamaan heitä. Henkisen kuormituksen lisäksi ryöntekijät rasapaino olleivat erilaisen hallinnollisten vaatimusten välillä: kaikkien keksusten oli vuosina 2015–2016 esimerkiksi laadittava toimintansa tarkastamista varten muun muassa toimintakerromus, toimintasuunnitelma, henkilöstösuunnitelma, tasa-arvosuunnitelma, pelastussuunnitelma, evakuointisuunnitelma, omavalvontasuunnitelma ja jälkehoitosuunnitelma. Tämä kuvaavata, miten vastanottokeksusten toiminta oli usein byrokraatian sävyttämää sen lisäksi, että sitä ohjasivat Maahanmuuttovirastoon liitetty yllätyksellisyys ja ryön muuttuvaisuus (Koistin 2017, 52).

Turvapaikkapäätökset vaikuttivat vastanottokeksusten ryöntekijöiden ryöhön monin tavoin. Esimerkiksi kieleisten päätösten jälkeen edessä oli usein valitusprosessi, jossa keksusten ryöntekijät tukivat hakijoita. Käytännössä ohjaajat järjestivät hakijoille asiantajia ja toisinaan kävivät myös itse asiakkaiden läpi kanssa asioita, joita on tärkeää tuoda esiin viranomaispuhutelussa. Haastatteluisammme ihmettelivät avoimasti monien kieleisten turvapaikkapäätösten sisältöjä ja perusteluja sekä olivat tuhtuneita Maahanmuuttoviraston suunnitelmista vyyryttää osa päätösten antamiseen liittyvistä käytännöistä vastanottokeksusten ryöntekijöiden tehtäväksi. Toisinaan turvapaikanhakijoiden kesken ilmenei ristiriitoja, joita ryöntekijät pyrkivät ratkomaan. Osa ongelmista kytkeytyi uskonnollisiin ja emisiin suhteisiin liittyviin jännitteisiin (ks. esim. Koistin 2017, 56), mutta suurin osa hankaluksista oli akkipäiväisiä ja käytännöllisiä. Esimerkiksi asuntojen vaihtaminen ja jakaminen

aiheuttivat yleensä jonkinlaista vastarintaa. Ryöntekijöiden mukaan turvapaikanhakijoiden hyvinvointi parantasi huomattavasti, jos he voisivat asua väljemmin ja saisivat vapautta itse päättää asumisjärjestelyistään sen sijaan, että heidät sijoitetaan sinne, missä sattuu olemaan vapaita vuodepaikkoja. Se, kuka sijoitetaan asumaan mihinkin, on yksi valitkänryön muoto, jota vastanottokeksuksen ryöntekijät käyttävät suhteessa turvapaikanhakijoihin (vrt. Gill 2009).

Myös sukupuolihooleihin liittyvät teemat aiheuttivat keksustelua ja jännitteitä. Haastatteluisammme ryöntekijöiden mukaan varsinkin alkuvaiheessa miehet ihmettelivät sitä, kun perheiden naiset ja äidit olivat monenlaisen aktivointitoimempireiden kohteina. Joillekin miehille oli vaikeaa hyväksyä, että vaimoja kannustettiin opiskelemaan tai pyrkimään työelämään. Vastanottokeksuksen ryöntekijät puhuivat turvapaikanhakijoille varsinkin paljon suomalaisesta tasa-arvosta sekä naisen asemasta. Vaikutta siltä, että osittain juuri tämän vuoksi sukupuolihooleihin liittyviä jännitteitä ja ongelmia pyrittiin joskus pitämään henkilökohtalalla piliossa. Sama koskee esimerkiksi emisiä ja kasti- tai luokkaeroja.

Ryöntekijöiden jaksamisessa oli keskeisellä sijalla työnteisön vertaistuki. Työtä helpotti myös se, että ryöntekijät eivät olleet tekemässä varsinaisia turvapaikkapäätöksiä. Toisaalta he halusivat ilmatista olevansa aina asiakkaan puolella. Ryöntekijät kokivat, että asiakkaat kunnioittivat heitä, ja kunnioitus haluttiin myös säilyttää. Jotkut kertoivat sen sijaan olleensa yllätyneitä siitä, että monet suomalaiset eivät tunne sitä SPR:n perustusperiaatetta, että toiminnassa lähtökohteisesti asemoidutaan heikommassa asemassa olevien ja haavoittuvien ihmisten puolelle (ks. Suomen Punainen Risti 2015a, 2015b, Este a, Este b). Joskus ryöntekijät olivat joutuneet perustelamaan asioita perinpohjaisesti esimerkiksi iäkkäämmille tuttavilleen, jotka olivat esittäneet kriittisiä kysymyksiä SPR:n toiminnasta ja turvapaikanhakijoista. Haastatteluisammme Katariina kuvaili vastaamista näihin kysymyksiin ”voimaantavaksi”, koska hän koki tällä tavoin pääsevänä vaikuttamaan ihmisten asenteisiin ja yleiseen mielipiteeseen.

Vastanottokeksusten ryöntekijöiden kerromuksissa poikkeusajallisuus artikuloitui eri tavalla kuin turvapaikanhakijoiden kerromuksissa. Joillekin heistä turvapaikanhakijoiden sijoittaminen melko korkeasta ryötömyydestä kärsivään kotikuntaan synnytti mahdollisuuden työllistyä. Myöhemmässä vaiheessa poikkeusajallisuus kuitenkin ilmeni yhä suurempana epävarmuutena ryösuhteiden jatkumisesta. Vastanottokeksusten toiminnan jatkumisen ennakoimattomuus, keksusten yllätyttävät laakuttamiset sekä Maahanmuuttoviraston ennalla-arvaamattomat päätökset ja vaatimukset synnyttivät monenlaisia epävarmuuden ja välitilassa elämisen kokemuksia ryöntekijöille, vaikka oleskeluluvasta unelmoivtiin turvapaikanhakijoihin verrattuna heidän tilanteensa olikin varsin hyvä. Samaan aikaan heidän ryörehvänsä liittyivät siihen, että he pyrkivät tekemään turvapaikanhakijoiden elämästä poikkeusstilassa siedettävämpää. Turvapaikanhakijoita ja vastanottokeksusten ryöntekijöitä yhdisti se, että jokin heidän elämänsä liittyvät suuret päätökset — oli kyse turvapaikkapäätöksen

saamisesta tai työsuhteen jatkumisesta – tehtiin jossakin muulla kuin Lapissa, eikä heillä itsellään ole näihin päätöksiin mahdollisuutta juurikaan vaikuttaa.

Työntekijöiden kuvauksen perusteella heidän työnsä näyttäytyi enemminkin poikkeustilaan sopeutumiselta kuin siihen liittyvien ristiriitojen – esimerkiksi hämmennystä herättävien kielteisten päätösten – haastamiselta (vt. Cemlyn & Briskman 2003, 174). Vaikka kyse on esimerkiksi sotaan verrattuna lievästä poikkeustilasta, työntekijät kimittyivät elämänpolullaan tiiviisti yhteiskunnalliseen ”historialliseen hetkeen”; titeynlaiseen siirtymään menneisyyden ja tulevaisuuden välissä (Dudziak 2012, 21–26; Kivimäki 2013, 194).

7.5. Vastanottokeskusten naapurissa

Haastattelimme tutkimusta varten kolmeatoista vastanottokeskusten naapurustossa asuvaa henkilöä. Heistä kuusi oli naisia ja seitsemän miehiä. Iältään haastattelivat olivat 33–58-vuotiaita. Vastaajat rekrytoitiin tutkimukseen lumipalloonetelimällä. Ensimmäisten kahden haastattelavan yhteyshetot saatiin tutkijoiden aiempien kontaktien avulla. Tämän jälkeen ensimmäisiä ja myöhemmin mutakin haastattelavaa pyydettiin nimeämään lisää mahdollisia haastattelavaa. Pyyntöön yhteydessä korostettiin, että tutkijat eivät etsi vain yhtä mieltä olevia henkilöitä eli joko myönteisesti, neutraalisti tai kielteisesti ihmioon suhtautuvia. Noin 20 nimen listasta haastatteluun lopulta suostui siis 13 henkilöä.

Koska tutkijat ovat vaikuttaneet suhteellisen paljon aineiston muotoutumiseen ja se on kooltaan pieni, ei aineiston perusteella voi kuvata tarkasti sitä, kuinka Suomen vastanottokeskusten ympäristössä asuvat ihmiset uusiin naapureihinsa yleensä ottaen suhtautuvat. Tämä ei ole ollut myöskään aineiston keruun tavoitteena. Sen sijaan tarkoituksena on ollut hahmottaa niitä merkityksiä, joita tilanteelle tutkimimme keskuksen ympäristössä annettiin.

Haastatteluiden keskeisin anti on se, että keskusten lähellä asuvat ihmiset keskustelivat tilanteesta varsin monisyisesti. Haastattelujen joukossa oli turvapaikan hakijoihin yleensä ottaen myönteisesti suhtautuvia henkilöitä, jotka kuitenkin pohivat eri näkökulmista uuden tilanteen synnyttämää ongelmia. Toisaalta ne haastattelavat, jotka puhuivat turvapaikanhakijoista yleisellä tasolla kriittisemmin, suhtautuivat uusiin naapureihinsa varsin ymmärtäväisesti. Haastattelujen ihmisten esittämät näkemykset eivät sovi siihen julkiseen narratiiviin, jonka mukaan on olemassa ”kaksi ääntäpäättä” joiden välin mahtui ”tolkan ihmisiä”. Sen sijaan haastattelavat pohivat tilannetta eri näkökulmista ja usein korostetun pragmaattisesti. Päätös kokemuksesta liitvi konkreettiseen arkeen, kuten kommunikoimain mahdolluuksiin ja vaikeuksiin, roskaamiseen, lasten leikkeihin ja yhteisten sääntöjen, kuten kerrostalojen öisen hyljaisuuden noudattamiseen.

Haastattelujen kokeman poikkeuksellisuuden tunteen pääsyyntä oli useimmiten se, että vastanottokeskukset oli perustettu tai niiden toiminta oli muuttunut ennalta- arvaamattomasti. He siis kokivat, että tilanteesta ei ollut informoitu paikallisia ihmisiä sen paremmin virallisella tiedotteella kuin mediankaan kautta. Tämä aiheutti voimakasta hallitsemattomuuden tunteita ja pelkoja. Kerrostaloalueella asuva sirpa kertoo: ”Kyllä kyllä. Koska nimenomman tässäin se näkyi ku onko meitä tuhat ihmistä täällä ja olko se kaksattaraa ihmisiä vai kaksattaraviskymmentä ihmistä ku yntäkkä ku tullee eikä tiä keriä ne on nii oihia se aika hurjia.”

Myös omakoritaloalueella asuva Tea kritisi tiedottamista:

No oikestaan uutisoiti tuli vasta sen jälkeen, kun tähän meidän tuli nähtiä, maahanmuuttajia. Eli se kulki, laahas jäljessä, että meillähän oli sellanen tilanne että meillä ei ollu mitään tietoa, että tähän on tulossa, ketään tähän naapurin, ja se tuli meille yllättäen ja me oltiin jossain mökellä, ja meidän lapset oli tässä keskehdän ja ja toia, tai ihmian niinhö meitä, ja siten seuraavana päivänä lapset alko kertoaana että me ollaan pelattu jalkapalloa meidän uusien naapureitten kanssa, ja meidän semmonen, silloin tokaluokkalainen, vai kolmasluokkalainen pyttö sanoi että hänestä otettiin selfieitä niitten kans yhdessä ja mid että kerä siinä on tullu, niin se että siihen on tullu semmosia ulkonalaaisia tuohon naapurin. Niitä tuli kerralla viskymmentä, ja se oli totta kai alkuun tosi säikäyttävää, että hei, että te että voi vielä mennä niitten kans et siellä voi olla, tuli isoja pelkoja, taurgia sairauksia mitä he voivat kantaa tällessaan.

Poikkeuksellisuuden tunteita lisäsi se, että muutoksen taustalla soi mediassa toistuva kertomus hallitsemattomista ihmisvirroista ja terrorismin uhasta. Liki kaikki haastattelavat sanoivat suhtautuvansa skandaaliluutisiin ja sosiaaliseen median kritiitseen. Myös maahanmuuttoon yleensä kriittisemmin suhtautuvat haastattelavat sanoivat ymmärtävänsä, että esimerkiksi rikosuutiset voivat leimata tarpeettomasti myös syyttömiä ihmisiä tai kokonaisia kansainryhmiä. Silti kuvat rajoja ylittäviistä ihmisjoukoista saivat aikaan vahvan tunteen siitä, että uusi kansainvaelluksen aika oli alkanut juuri nyt (ks. Castles ym. 2013). Omakoritaloalueella asuva Maria kuvaa kokemusta näin:

Että alkuun tosiaan oli niinku mää sanoin jollekin, että mulle tuli semmonen tunne, että soia tuli naapurin, nyt ku puhuttiin tuosia Aleppoa. Että soia tuli naapurin, että hei ne ristiriidat ja ne kaikki tuli tuohon naapurin, että siellä voi olla vastakkaisia osapuolia, sodan vastakkaisia osapuolia meidän naapurissa. Tavallaan tuli se miten mää sanon? Siis tämä maailman kärsimys tuli iitan lähelle et se ahdisti, tuli semmonen ahdistus, että hei tossa on ne henkilöt, jotka sieltä sodan kekkeliä tulee.

Vastanottokeskusten ympäristössä asuvilta kysyttiin myös suoraan, kuinka poikkeuksellisenä he pitivät kulunutta aikaa. Kaikki vastaajat pitivät aikaa globaalisti

poikkeuksellisenä. Silti useimmat totesivat, että aika ei omassa naapurustossa ollut dramaattisen poikkeuksellinen, ei ainakaan vielä. Omakotitaloalueella haastateltu Petri muotoili asian seuraavasti:

No itsestiasa tämä aika on todella poikkeuksellinen. Eurooppaan pyrkii miljoonia ihmisiä jätoria, me ei olla nihryviellä kylillä huippua, ei koko maailma on hyvin poikkeuksellissessa tilassa. Se ei näy meillä, meillä on kioma pieni kyläkupla. Er yks kaks sarata maahanmuuttajaa, niin se ei nry heluutasitä yhtiään mihinkään suunaan. Mutta, mutta isommat haasteet ovat jossain muualla ja heijastuvat ihan va muualla myös Suomeen.

Yksi kerrostaloalueella haastateltu mies kuvasi aikaa ”erittäin poikkeukselliseksi”. Hän kertoi saaneensa vahvan henkilökohtaisen elämäyksen huomattuaan, miten tapahtumat yhdellä mantereella saavat aikaan arvaamatonta keijureaktioita, jotka vaikuttavat toisella puolella maailmaa. Haastateltava yritti luoda käsitteitä tuntuviin tapahtumiin mieleltä pohjimalla sitä, kuinka kaikki sai alkunsa Yhdysvaltain terrorisikuista vuonna 2001. Muut haastateltavat sen sijaan suhtautuivat henkilökohtaiseen tilanteeseensa melko tyynesti ja käytännönläheisesti. Vaikka kylän kuva oli muuttunut ja alkuilanne oli säikäytännyt, useat haastateltavat konosivat, että tilanne oli rauhallinen. Kuten omakotitaloalueella asuva Sami totesi:

No, eihän tuota päivittäin, eikä viikottain es muista, että tuossa on vastaanottokeskus. Titenki mulla on vihdan eri ko mie oon viikot tuola, arkkipiivot tuolla työmakoilla, mutta vaikka tässä nry kesänki olin minusta että se on, ei sillä ole mitään vaikutusta, ei oollur kuukausiin meijän elämään.

Poikkeusajallisuuden kokemusta tuntuu lieventävän se, että yhteiselo uusien naapurien kanssa oli kaikilla haastateltavilla sujunut mutkattomasti. Useimmat sanoivat aluksi pelänneensä sitä, että alueella kulkee outoja nuria miehiä suuissakin joukoissa. Haastatellut kertoivat pelänneensä erityisesti yrittölastensa puolesta, mutta pelko tuntuu lieentyneen, kun kohtaukset olivat olleet säylyttään pääosin ystävällisiä. Kerrostaloalueen haastateltavien mukaan naisten perään oli aluksi vihellyt ja kaksi turvapaikanhakijaa oli näytännyt lapsille jalkapallokentällä ”kurkunleikkäsihlikeitä”. Tämän kaltaisia ongelmia ei sanottu kuitenkaan alun jälkeen ihmeenne esimerkeiksi siitä syystä, että vastaanottokeskusten työntekijät olivat haastateltavien käsityksen mukaan ohjeistaneet turvapaikanhakijoita suomalaisista tavoista. Kurkunleikkäsihlikeitä tehneet miehet olivat haastateltavien mukaan jo poistuneet maasta.

Kerrostaloalueella haastateltavat moitivat sitä, että turvapaikanhakijat rikkoivat alueen vallitsevia käytösnormeja valvoessaan öisin ja pitäessään toisinaan ”kovaa ääntä”. Omakotitaloalueen haastateltavat puolestaan moitivat turvapaikanhakijoita roskaamisesta, mikä oli heidän kertomansa mukaan kuitenkin loppunut sen jälkeen, kun vastaanottokeskus oli puuttunut asiaan.

Kerrostaloalueen haastateltavista useampi toi esiin sen, miten yhteys turvapaikanhakijoiden kanssa synryi usein lasten välityksellä. Paikallisten ja tulokkaiden lapset olivat leikkineet yhdessä pihalla ja vierailleet toistensa asunnoissa. Jopa turvapaikanhakijoihin kaikkein kiittisimmän suhtautunut parisukunta, jonka toinen osapuoli kutsui hakijoina ”tsiksen joukoksi”, oli lahjoittanut vanhoja leluja uusien naapureiden lapsille.

Kuten turvapaikanhakijoilla ja vastaanottokeskusten työntekijöillä, myös haastateltujen vastaanottokeskusten naapureiden kokema poikkeusajallisuus oli käytännönläheistä. Tunnne liitryi erityisesti tilanteen yllättävään ja nopeaan eskaloitumiseen sekä oman asuinalueen muutokseen. Alkujärkyksen jälkeen poikkeuksellisuuden tunnetta oli ylläpidännyt median luoma kuva kaoottisesta ja uhkaavasta maailmasta, mutta omalla asuinalueella tilanne tuntui vakintuneen ja uuteen asetelmaan oli sopeuduttu. Tulevaisuuteen liitryttiin kuitenkin uhkakuvia joiden uskottiin heijastuvan myös Suomeen. Näitä uhkia ei kuitenkaan kuvattu kohtalonomaisina eikä niille annettu uskonnollisia tai myyttisiä merkityksiä. Toisin sanoen tilanne ei ollut muuttunut keskuksen naapurustossa asuvien mielikuvissa äärimmäiseksi kriisi- tai poikkeus tilaksi, vaan pikemminkin vahvaksi ja hätkähdyttäväksi, mutta kuitenkin ohimeneväksi poikkeamaksi vakintuneessa arjessa.

7.6. Johtopäätökset

Olemme tässä luvussa tarkastelleet tapissa sijaitsevia vastaanottokeskuksia ja niiden ympäristöä hyödynäten poikkeusajallisuuden näkökulmaa. Tavoitteenamme on ollut myös tarjota nyansseja vastapainoksi uhkakuviin ja talouspuheen hallitsemaan julkiseen keskusteluun. Olemme halunneet tuoda keskusteluun viivahetia keskitymällä ihmisten arkipäiväisiin näkemyksiin ja kokemuksiin poikkeuksellisuudesta vastaanottokeskuksissa ja niiden liepeillä.

Analyysimme osoittaa, että vastaanottokeskuksen seinien eri puolilla elettiin erilaisia poikkeusajkoja. Konkreettisimmiin poikkeusajallissa olivat turvapaikanhakijat, jotka olivat irtrautuneet tavaran omaisesta elämästään ja tehneet vaarallisen matkan halki kokonaisen maanosan vieraraaseen ympäristöön. Sekä matka että elämä suomalaisessa vastaanottokeskuksessa hahmoittuivat poikkeuksellisinä huolimatta siitä, että useimpien haastateltujen kotimaassa elettiin pitkiätyneessä epävakaudessa, jota jo sinänsä on pidetty poikkeusajan kaltaisena (Juntunen 2016).

Vastaanottokeskusten työntekijät puolestaan pyrkiivät tekemään turvapaikanhakijoiden limbosta mahdollisimman siedettävää. He olivat eräänlaisia välitilan pehmutta. Samalla erityisesti vastarekyroidut työntekijät olivat itse oudossa ja uudessa tilanteessa, jota leimasiivat Maahanmuuttoviraston vähitely arvaamattomuus ja pyrkimys ymmärtää vierasta kulttuuriista tulevia ihmisiä. Usein tilanetta säylyttivät toisaalta uuden työn ja uusien ammattiliisten taitojen opettelun ilo.

Vastanottokeskusten ympäriröissä asuvien ihmisten käsitys poikkeustilasta nähtiin liittyvän erityisesti tilanteen nopeaan ja yllättävään muutokseen sekä toisaalta medianarratiivien kaoottisuudesta ja hallitsemattomasta maailmasta. Konkreettinen yhteiselo uusien naapurien kanssa sujui haastateltavilla sen sijaan pääosin hyvin.

Useimmilla toimijoilla ”pakolaiskriisi” merkitsi selvää katkosta elämäntarinassa, mutta katkokset skaalautuivat eri tavoin erilaisten, muun muassa etnisten, maantieteellisten, sukupuolisten ja uskonnollisten ryhmien ja yksilöiden kesken. Yhdelle katkos oli eksistentiaalinen, kun kyse oli konkreettisesti elämästä ja kuolemasta. Toinen koki katkoksen arkisen perusturvallisuuden väliaikaisena horjumuksena. Kolmannelle poikkeus muodostui mahdollisuuden, joka avautui esimerkiksi työn, uusien ihmistuh- teiden tai uuden, turvallisen elämän muodossa.

Mitä poikkeuksellisuuden kokemukset merkitsivät tulevaisuuden näkökulmasta? Ohikittävissä herkesä erilaiset kokemusmaailmat voivat elää rinnakkain, ja tavallaan tämä onkin vastanottokeskuksessa eletävän arjen ydin. Tila on väliaikainen asukkail- le, joiden jatkuvaan vaihtumiseen ylöntekijöiden ja naapurien on sopeuduttava. Jos yhteiskunta miehiä palata poikkeustilasta tavanomaiseen, on sen kuitenkin jossakin vaiheessa purettava eri osapuolten surut, traumat, toivot ja turvallisuuden vaateet riin, että muodostuu mahdollisuus uuteen, yhteiseen ja myönteiseen narratiiviin (ks. Ashp- lant, Dawson & Roper 2000). Toisin sanoen kysymys on siitä, miten erilaiset kansalliset oppivat luottamaan riittävän lineaariseen, pysyvään ja yhteiseen aikaan, jossa ”toisil- leen tuntemattomat ihmiset jatkavat saman kollektiivisen hetken” (Kivimäki 2013, 192; Edkins 2003). Jos eri ryhmät tai yksittäiset ihmiset jäävät pysyvään, eristäytyneeseen poikkeusaikaan, jossa luottamusta tulevaan ei ole, tai jos heidän lineaariset aikansa kulkevat eri suuntiin, ei uudenaista, edes jossain määrin integroitunutta yhteisöä välttämättä synny.

On merkillepantavaa, että vastanottokeskusten asukkaat eivät vielä näyvä an- tavan kokemuksilleen kollektiivista historiallista merkitystä. Ihmiset ovat yleensä ottaen taipuvaisia käsittelemään mielettömäitä tai sekavalla tuntuvia tapahtumia ja traumoja antamalla niille ymmärrettäviä merkityksiä. Tämä voi tapahtua esimerkiksi historiallisen narratiivin avulla (Kivimäki 2013, 195–234). Kun Suomeen jäivät turva- paikanhakijat pyrkivät kotiutumaan uuteen kotimaahansa, olisi tärkeitä, että tämä narratiivi suuntautuu myönteisesti ja ihmisten välissä kunnioitustia rakentaen yhtei- seen tulevaisuuteen, ja että vastanottokeskuksessa koettu aika pystytetään näkemään vain yhtenä matkan paikallisenä, mutta ohimenneenä vaiheena.

Olemme tarkastelleet vastanottokeskuksia kolmesta erilaisesta näkökulmasta. Tarkastelu osoittaa, että samassa viitekehyksessä toimivat yksilöt ja ryhmät voivat käsitteellistää poikkeukselliseksi koettua tilannetta hyvin eri tavoin. Ilmiön monina- suuden ja erilaisten näkemysten tuominen laajemmin julkisen keskustelun piiriin olisi tärkeitä pakolaaisuuteen liittyvän yhteiskunnallisen debatin syventämiseksi ja rikastuttamiseksi.

Kiitokset

Luku ja siihen liittyvä aineiston keruu on toteutettu osana vuoden 2016 alussa käyn- nistynyttä Matkalla ajassa ja paikassa – turvapaikanhakijat pohjoisessa Suomessa -tutkimushanketta (2016–2018), jota rahoittaa Koneen säätiö. Vastanottokeskusten ympäriröissä asuvien ihmisten haastattelut toteuttivat Marja Sivonen ja Marika Oll- omen. Haluamme kiittää lämpimästi kaikkia tutkimuksemme osallistuneita rahoja- turvapaikanhakijoita, SPR:n ylöntekijöitä ja vapaaehtoisia, opiskeiljoita sekä muita paikallisia ihmisiä.

Lähteet

- Adel, turvapaikanhakija (Irak), haastattelu, kesäkuu 2016
Aisha, dramatyöpöjan osallistuja (Syyria), haastattelu, joulukuun 2016
Ali, turvapaikanhakija (Irak), haastattelu, toukokuu 2016
Antero, vastaanottokeskuksen naapuri, haastattelu, marraskuu 2016
Fatima, turvapaikanhakija (Irak), haastattelu, kesäkuu 2016
Hadi, turvapaikanhakija (Irak), haastattelu, kesäkuu 2016
Hassan, turvapaikanhakija (Irak), haastattelu, toukokuu 2016
Heikki, vastaanottokeskuksen naapuri, haastattelu, marraskuu 2016
Katarina, vastaanottokeskuksen ylöntekijä, haastattelu, kesäkuu 2016
Maahannuuttovieras (2017) Vastanottoalan perusosa kuuakautta kohdi 1.1.2017 lähtien. Helsinki: Maahannuuttovieras. Saatavilla: http://www.migri.fi/turvapaik- ka_suomesta/vastanottoalimhnta/vastanottoalraha Luettu 25.3.2017.
Maria, vastaanottokeskuksen naapuri, haastattelu, marraskuu 2016
Marika, vastaanottokeskuksen naapuri, haastattelu, marraskuu 2016
Mika, vastaanottokeskuksen naapuri, haastattelu, marraskuu 2016
Outi, vastaanottokeskuksen naapuri, haastattelu, marraskuu 2016
Peri, vastaanottokeskuksen naapuri, haastattelu, marraskuu 2016
Riitta, vastaanottokeskuksen ylöntekijä, haastattelu, marraskuu 2016
Sanna, vastaanottokeskuksen naapuri, haastattelu, marraskuu 2016
Sami, vastaanottokeskuksen naapuri, haastattelu, marraskuu 2016
Selja, vastaanottokeskuksen ylöntekijä, haastattelu, kesäkuu 2016
Sirpa, vastaanottokeskuksen naapuri, haastattelu, marraskuu 2016
Suomen Punainen Risti (2015a). *Tulijan tukena: Pakolaissyön neljä vuosikymmentä*. Hel- sinki: Suomen Punainen Risti.
Suomen Punainen Risti (2015b). *Vapaaehtoiset pakolaisten tukena: Kokemuksia auttamis- taidaja ystävyystestä*. Helsinki: Suomen Punainen Risti.

Suomen Punainen Risti, Esite (ei vuosilukua, a). *Oikeus saada apua: Vastarantotokeskus auttaa ja tukee turvapaikanhakijoita*. Helsinki: Suomen Punainen Risti.

Suomen Punainen Risti, Esite (ei vuosilukua, b). *Monikulttuurisuusalka meistä: Kohtaa mispaikkana Punainen Risti*. Helsinki: Suomen Punainen Risti.

Tariq, turvapaikanhakija (trak), haastattelu, toukokuu 2016

Tea, vastarantotokeskukseen naapuri, haastattelu, marraskuu 2016

Timo, vastaanottokeskukseen naapuri, haastattelu, marraskuu 2016

Veikko, vastaanottokeskukseen naapuri, haastattelu, marraskuu 2016

Kirjallisuus

Agamben, Giorgio (2001). *Keinot valla pädmäärä*. Helsinki: Tutkijaliitto.

Ahmed, Sara (1999). Home and Away: Narratives of Migration and Estrangement. *International Journal of Cultural Studies*, 2 (3), 329–347.

Aspplant, T.G., Graham Dawson & Michael Roper (2000). The politics of war memory and commemoration: contexts, structures and dynamics. T.G. Aspplant, Graham Dawson & Michael Roper (eds). *The Politics of War Memory and Commemoration*. London: Routledge 3–86.

Brun, Cathrine & Anita Fåbos (2015). Making Homes in Limbo? A Conceptual Framework. *Refuge*, 31 (1), 5–17.

Castles, Stephen (2003). Towards a Sociology of Forced Migration and Social Transformation. *Sociology*, 37 (1), 13–34.

Castles, Stephen, Hein de Haas & Mark Miller (2013). *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. New York: The Guilford Press.

Cernlyn, Sarah & Linda Briskman (2003). Asylum, children's rights and social work. *Child and Family Social Work*, 8, 163–178.

Dudzziak, Mary (2012). *War time: An Idea, its History, its Consequences*. London: Oxford University Press.

Edkins, Jenny (2003). *Trauma and the Memory of Politics*. London: Cambridge University Press.

Eididan-Qasimiyeh, Elena (2014). Gender and forced Migration. Elena Eididan-Qasimiyeh, Gil Loescher, Kary Long & Nando Sigona (eds). *The Oxford Handbook of Refugee and Forced Migration Studies*. London: Oxford University Press, 395–408.

Gill, Nicholas (2009). Governmental mobility: The power effects of the movement of detained asylum seekers around Britain's detention estate. *Political Geography*, 28, 186–196.

Holland, Päivi (2013). "Ilman oleskelulupaa se ei onnistu oikeasti": Tutkimus nuorten turvapaikanhakijoiden kokemuksista hyvän elämän mahdollisuuksiin Suomessa.

sa. Pro gradu -tutkielma. sosiaalityö, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta, Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Holzman, Steven (2004). *Living in Limbo: Conflict-Induced Displacement in Europe and Central Asia*. World Bank Publications, World Bank.

Huttunen, Laura (2002). *Kotona, maanpaossa, matkalla. Kodin merkitykset maahanmuuttajien elämätkerros*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimintuksia 861. Helsinki: SKS.

Jauhainen, Jussi (toim.) (2017a). *Turvapaikka Suomesta? Vuoden 2015 turvapaikanhakijat ja turvapaikkaprosessit Suomessa*. Turun yliopiston maantieteen ja geologian laitoksen julkaisuja. Turku: Turun yliopisto.

Jauhainen, Jussi (2017b). Johdanto ja johtopäätökset. Teoksessa Jussi Jauhainen (toim.) *Turvapaikka Suomesta? Vuoden 2015 turvapaikanhakijat ja turvapaikkaprosessit Suomessa*. Turun yliopiston maantieteen ja geologian laitoksen julkaisuja. Turku: Turun yliopisto, 5–18.

Jauhainen, Jussi (2017c). Vuoden 2015 turvapaikanhakijoiden muuttoliike Suomessa. Teoksessa Jussi Jauhainen (toim.) *Turvapaikka Suomesta? Vuoden 2015 turvapaikanhakijat ja turvapaikkaprosessit Suomessa*. Turun yliopiston maantieteen ja geologian laitoksen julkaisuja. Turku: Turun yliopisto, 119–131.

Juntunen, Marko (2016). *Poikkeusajan sukupolvet – Pratiilaspakolaisuus Suomessa*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Aineiden kehittäminen 31/2016. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.

Khosravi, Shahram (2013). *Laiton matkailu. Paperittomuus ja rajojen valla*. Helsinki: Gaudeamus.

Koivinen, Lotta (2017). Vastarantotokeskukset, onnistuneet käytännöt ja turvapaikanhakijoiden kokemukset. Jussi Jauhainen (toim.) *Turvapaikka Suomesta? Vuoden 2015 turvapaikanhakijat ja turvapaikkaprosessit Suomessa*. Turun yliopiston maantieteen ja geologian laitoksen julkaisuja. Turku: Turun yliopisto, 49–64.

Koivinen, Lotta & Jussi Jauhainen (2017). Turvapaikanhakijoiden hallinta. Jussi Jauhainen (toim.) *Turvapaikka Suomesta? Vuoden 2015 turvapaikanhakijat ja turvapaikkaprosessit Suomessa*. Turun yliopiston maantieteen ja geologian laitoksen julkaisuja. Turku: Turun yliopisto, 31–48.

Kauko, Mervi & Ulrika Wernersjö (2017). Belonging and participation in liminality: Unaccompanied children in Finland and Sweden. *Childhood*, 24 (1), 7–20.

Kivimäki, Ville (2013). *Murtuneet miehet: Taisielu suomalaissoitilaiden hermoista 1939–1945*. Helsinki: WSOY.

Kivisto, Peter (2015). Pluralism and the dynamics of contemporary integration. Eli Heikkilä, Aavo Kostainen, Johanna Leinonen & Ismo Söderling (eds). *Participation, Integration and Recognition: Changing Pathways to Immigrant Incorporation*. Migration Studies C 24 / Histories 4. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.

Kumpula, Tapio (2017). Pakolaisia vastassa. *Antropologi*, 14.2.2017. Saatavilla: <http://www.antropologi.fi/2017/02/pakolaisia-vaastassa/>. Luettu 18.2.2017.